УДК 636.32/.38

Смоляр В., провідн. наук. співроб., канд. с.-г. наук (УкрНДІПВТ ім. Л. Погорілого)

Вівчарство: актуальність створення сімейних ферм

У статті наведено детальну інформацію щодо актуальності створення сімейних вівцеферм. Вівці, як правило, невибагливі у кормах та в умовах утримання, а цінуються своїм молоком, вовною і бараниною, які без проблем реалізуються. За результатами аналітичних досліджень огляду сучасних вітчизняних та закордонних ферм для утримання овець підтверджено актуальність створення сімейних вівцеферм. Під час створення вівцеферм європейського рівня важливо максимально врахувати нормативні вимоги ЄС для забезпечення сприятливих умов утримання тварин, наближених до природних.

Ключові слова: виробництво баранини, виробництво вовни, вівцеферма, вівці, галузь вівчарства, тваринницькі будівлі.

Суть проблематики.

Останнім часом спостерігається зниження поголів'я овець у сільськогосподарських підприємствах та господарствах населення України, яке становить 743,9 тис. гол., що майже у 10 разів нижче порівняно з 1991 р. [1]. Рівень виробництва баранини на душу населення становить лише 17 % від норм, потреба у вовні задовольняється на 10 %. Збитковість виробництва продукції галузі вівчарства становить: баранини – 29,4 %, вовни – 61,9 %. Вихід приплоду, який є важливим фактором формування економічної ефективності галузі, – недостатній і становить 87 ягнят на 100 вівцематок. Програмою розвитку галузі вівчарства України на 2016-2030 рр. передбачено збільшити загальне поголів'я овець до 2287 тис. гол., виробництво баранини до 30,2 тис. т, вовни – 8,1 тис. т, овечого молока – 11 тис. т. Важливо, що значна частка збільшення поголів'я овець та виробництва продукції галузі вівчарства покладається на господарства населення і на майбутні сімейні ферми. В Україні створення сімейних ферм передбачено у ряді Законів, Розпоряджень та Постанов Кабінету Міністрів [2, 3, 4, 5, 6, 7]. Розвиток фермерських та особистих селянських господарств повинно здійснюватись стимулюванням створення сімейних ферм, сільськогосподарських виробничих кооперативів, включаючи державну підтримку через спрощення механізму їх реєстрації, запровадження механізму податкових пільг та часткової компенсації витрат на будівництво і реконструкцію тваринницьких приміщень, придбання обладнання для доїння овець тощо.

Очевидно, що в процесі розвитку галузі вівчарства особливого значення набуває створення сімейних ферм.

Метою аналітичних досліджень є огляд сучасних ферм для утримання овець.

Результати аналітичних досліджень.

Огляд у першому наближенні нормативних вимог Європейського Союзу (ЄС) щодо влаштування будівель для утримання овець виявив, що в приміщеннях повинні бути створені сприятливі, зокрема мікрокліматичні, умови для тварин. У цьому контексті, важливо зазначити, що вівці дуже вразливі до протягів повітря в будівлях, особливо в перехідні періоди року [8]. Органічне виробництво продукції вівчарства повинно відбуватись в умовах, наближених до природних. На органічних вівцефермах будівлі повинні бути стійкі до несприятливих погодних умов – холоду, опадів тощо, а також мають бути передбачені пасовища для овець [9]. Ефективність вирощування овець на органічних фермах підтверджується даними Центру статистичного управління Польщі [10].

В Ісландії створені такі сучасні європейського рівня будівлі для утримання овець (рис. 1).

Рис. 1 – Вівцеферма в Ісландії

Разом з тим, в Ісландії практикують утримання овець на пасовищах [11] (рис. 2).Ісландська вівця є однією з найдавніших чистих порід. Зони для випасання овець, як правило, огороджують. Овець утримують в гористій місцевості, вівці самі розбиваються на невеликі групи по 3-4 голови. На пасовища дорослих овець з ягнятами виганяють ранньою весною. Там господарі не підгодовують їх ні зерном, ні гранульованим кормом. Протягом 5 місяців ягнята виростають до 40 кг. Взагалі, доросла вівця важить близько 100 кг. На пасовищах овець утримують до вересня-жовтня. Після

цього їх заганяють у спеціальні загони. Саме для збору овець в Ісландії розводять маленьких ісландських коней. На них зручніше пересуватися в горах. Вони мають низький зріст, не вище 140 см і вагу у середньому 350 кг, за розмірами нагадують поні.

Рис. 2 – Вівці на пасовищі

У ряді країн ЄС створені сучасно обладнані будівлі для утримання овець (рис. 3), включаючи використання кормового стола (рис. 4).

Рис. 3 – Будівля для утримання овець

Рис. 4 – Кормовий стіл

Детальніше зупинимось на вівцефермах сімейного типу, які поступово впроваджують в Україні, на технологічних аспектах утримання та обслуговування овець. За даними інформаційних повідомлень [12] утримувати овець у приватному господарстві досить вигідно, бо вони, по-перше, добре пристосовуються до господарських умов, а по-друге, поїдають різноманітні дешеві корми. Зауважимо, що з 800 видів рослин, які ростуть на пасовищах, вівці споживають 400, тоді як велика рогата худоба – 150, коні – 90. Загострена морда, гострі різці і тонкі рухливі губи дають їм змогу поїдати низькорослу, рідку рослинність, збирати зерно, опале листя, тож їх можна випасати на бідних пасовищах. Але слід зазначити, що ці тварини погано переносять підвищену вологість, мокрі пасовища, спеку тощо.

Вівці живуть 12-14 років. Однак у господарстві їх утримують 6-8 років, поки вони характеризуються найвищою продуктивністю. Скороспілість у них висока.

Статева зрілість настає уже в 5-7 – місячному віці, але вперше парувати їх слід у 1,5 року. Суягність триває 140-156 днів. Середньодобові прирости живої маси можуть досягати 680 г. Баранину і овчину можна отримати у 7-9 місяців, вовну – у 5 місяців, а смушки – в 1-3-денному віці. За один окіт вівця народжує 1-2 ягнят, причому двійня буває у 40-50 % випадків. Підсисний період с тановить 3-4 місяці.

Коли вівцематок використовують для інтенсивнішого відтворення або для доїння, цей період можна скоротити до 45-60 днів. Утримувати овець у домашньому господарстві вигідно ще й тому, що вони дають різноманітну продукцію: вовну, баранину, овчину, смушки, молоко. До того ж їх можна утримувати разом з іншими домашніми тваринами, що сприяє ефективнішому використанню пасовищ, кормів, приміщень тощо. Овець, як правило, утримують у пристосованому приміщенні, в якому має бути сухо і світло, на глибокій довго незмінюваній підстилці. Свіжу додають лише тоді, коли лігво стає вологим.

Рекомендована площа підлоги на голову: для вівцематок – 1,8-2,0 м^2, для молодняка віком до одного року – 0,7-0,8 м^2, для баранів – 3 м^2. Більшість часу вівці перебувають на вигульних майданчиках, де має бути 2-4 м^2/гол. Баз (легка огорожа з навісом) огороджується жердинами заввишки не менше 1 м. Годівниці повинні бути прості за будовою і зручні. Фронт годівлі на дорослу тварину – 25 см, на ягнят – 15 см. У стійловий період через кожних два місяці вівцям обрізують ратиці. Вовну, навислу на очі, систематично підстригають. За напрямком продуктивності розрізняють вовнових, м'ясо-вовнових, смушкових, шубних, м'ясосальних вовно-м'ясо-молочних овець, а за характером вовнового покриву – тонкорунних, напівтонкорунних, грубововновних, напівгрубововновних.

В Україні найпоширеніші такі породи: асканійська (тонкорунні, м'ясо-вовнові), прекос (тонкорунні, м'ясо-вовнові), цигайська (напівтонкорунні, м'ясо-вовнові), сокільська та каракульська (грубо-вовнові, смушкові), гірськокарпатська (грубововновні, вовномолочні), чорноголова (напівтонкорунні, м'ясо-вовнові), романівська (грубововновні, шубно-м'ясні). Яку з цих порід утримувати в конкретному господарстві залежить передусім від господарських, кормових і кліматичних умов. На домашній фермі на півдні України з тонкорунних овець найкраще розводити асканійську породу, а в центральних і північних областях – прекосів. У центральні та північній зонах України можна з успіхом утримувати м'ясних овець з тонкою, напівтонкою або напівгрубою вовною. Смушкові породи овець поширені в деяких районах тонкорунного вівчарства у

центральних областях і на півдні України.

Більшості порід овець властива сезонність розмноження. Здебільшого вівцематки приходять в охоту у липні-вересні. Успіх відтворення поголів'я суттєво залежить від правильної організації парування тварин. Парувати треба лише тих маток, у яких явно виявлена охота (вони допускають плідника). За вільного парування баранів (з розрахунку один на 20-25 вівцематок) утримують з вівцематками протягом 1,5 місяця. Коли ж застосовують ручне парування, маток в охоті осіменяють бараном у спеціальному станку. Штучне осіменіння виконують спеціалісти, використовуючи сперму високопродуктивних баранів. Не слід допускати спорідненого парування. Якщо протягом перших трьох тижнів після парування вівцематка не прийшла знову в охоту, вона вважається запліднено і через 5 місяців треба чекати від неї приплоду. Окіт звичайно буває взимку і навесні, найкращий період для нього – січень-лютий. У цей час ягнята народжуються міцними, добре розвиваються. Окіт у овець, як правило, проходять швидко. За нормального їх перебігу допомога вівцематці не потрібна. Якщо ж вона після окоту не заспокоюється, часто лягає, потрібно не чіпати її і через 15 хв. чекати другого ягняти. Новонароджених ягнят дають матері облизати. Обрізують пупковий канатик на відстані 10 см від тіла ягняти і це місце дезінфікують розчином йоду. Через годину вівцематці дають 1,5 л теплої, злегка підсоленої води. Вистригають вовну навколо вим'я та на внутрішніх боках задніх кінцівок. Дійки обмивають теплою водою. Перші цівки молока здоюють у посуд, після чого підпускають ягня. У перші дні ягнят годують через кожні 2-3 години. Через 3-4 години після окоту у вівцематки виділяється послід, його слід прибрати разом із забрудненою підстилкою і закопати.

Ягнят з 7-10-денного віку привчають до поїдання сіна та пшеничних висівок. З місячного віку їм дають овес, подрібнені коренеплоди. У 2-3 тижні ягнятам обрізують хвости, баранчиків каструють. Відлучають ягнят від маток у віці 2-3 місяці. Вівці за своєю природою пасовищні тварини, їх можна випасати з ранньої весни до пізньої осені не менш як 10 годин на добу. За цей час вівця споживає близько 10 кг трави. Випасаючи овець на пасовищах з бобовими травами (люцерна, конюшина, еспарцет тощо), необхідно стежити, щоб не було у тварин тимпанії, тобто здуття. Коли травостій пишний соковитий, не можна пасти овець після дощу, а також за великої роси. До таких пасовищ їх слід привчати поступово. Необхідно також уникати випасання тварин у низьких заболочених місцях. Вівцям згодовують грубі корми (сіно, сінаж, солома, полова, стебла кукурудзи і соняшника), соковиті (трава, силос, коренебульбоплоди), концентровані (макуха, ячмінь, овес, просо, кукурудза, комбікорм), мінеральні (сіль, крейда, трикальційфосфат). Дорослій вівці потрібно на день 2-2,5 кг грубого і 2-4 кг соковитого корму. Узимку основним кормом є доброякісне сіно. Частину його можна замінити соломою, половою, стеблами кукурудзи, гіллям. Концентровані корми згодовують подрібненими, а овес цілим по 300-500 г на голову за добу. Коренебульбоплоди очищають від землі і подрібнюють. Годують овець тричі на день. На ніч у годівниці закладають сіно та солому. Солі дорослій вівці дають 15-18 г, молодняку 10-12 г на добу у вигляді лизунця чи розчиненою або додають до кормів.

Напувають овець двічі на день з 9-ї до 10-ї і з 15-ї до 16-ї години. Температура води повинна бути 16-18°С. У спеку, щоб запобігти застуді, не можна давати холодну воду.

Настриг і якість вовни істотно залежать від правильного і вчасного стриження. Стрижуть тонкорунних і напівтонкорунних овець один раз на рік – навесні, дорослих грубововнових і напівгрубововнових – двічі на рік: навесні – у травні і восени – в першій половині вересня. Молодняк овець напівтонкорунних порід можна стригти у рік його народження – у серпні. Таку вовну називають поярковою. Перед стриженням слід видалити з руна реп'яхи. Стригти овець потрібно сухими, бо волога вовна під час зберігання швидко нагрівається і псується. Стрижуть овець спеціальними ножицями чи машинками з механічним та електричним приводом, дотримуючись такого порядку: спійману (за задню кінцівку) вівцю кладуть на поміст, стіл чи брезент боком і вистригають вовну спершу з кінцівок, потім з грудей та черева і, нарешті, з лопатки, боку і стегна; далі вівцю перевертають (через кінцівки) на інший бік і стрижуть у такій же послідовності другу половину, закінчуючи стриженням шиї і голови. Стрижуть уздовж тулуба тварини. Не можна допускати порізів шкіри і повторного стриження на одних і тих же місцях а також розрізів руна на частини. Зняте з вівці руно протрушують щоб видалити підрізані клапті та нижчі сорти вовни (забруднені сечею і калом), пакують у кіпу і використовують за призначенням.

На Черкащині започатковано сімейну справу у одному з фермерських господарств – розведення овець гісарської породи [13], рис. 5. Переваги цієї породи овець у тому, що вони швидко ростуть. Тварини належать до гірських видів, тож невибагливі до кормів.

Рис. 5 – Вівці гісарської породи

Основна цінність гісарських овець — це курдюк. У нього відсутній специфічний запах та за своєю поживністю не поступається відомим корисним продуктам. До сьогодні його активно використовують у народній медицині для лікування застуд, зниження холестерину в крові, врівноваження гормонального фону, усунення авітамінозу і це лише неповний перелік ефективності використання курдючного жиру.

Заслуговує на увагу інша міні-вівцеферма на якій утримують 30 овець [14]. Вівці невибагливі у кормах та в умовах утримання, а цінуються своїм молоком, вовною і бараниною, які без проблем реалізуються. Господарство, з-поміж іншого, спеціалізується на реалізації молодняка овець романівської породи. Термін окупності цього бізнесу становить від 1 до 2 років.

На Львівщині відкрили унікальні ферми з розведення овець [15], рис. 6, 7.

Рис. 6 – Сучасна вітчизняна вівцеферма

Рис. 7 – Вівцеферма на Львівщині

У селі Залужани Дрогобицького району відкрили нову вівцеферму європейського рівня ТОВ «Меринос-Захід». Вона споруджена за моделлю аналога Австрійської ферми. Зараз на фермі утримують 150 голів овець породи Бергшаф-Тірольська скальна вівця. Серед особливостей господарства – проживання управителя на території підприємства, наявність готелю, можливість вільного відвідування ферми для туристів та дегустація продукції: овечих сирів та іншої продукції. Фермерське господарство «Меринос – Захід» зареєстровано та розпочало своє функціонування у травні 2011 року у селі Почаєвичі. Згодом господарську діяльність розширили на території двох сільських рад – Почаєвицької та Летнянської. Агропідприємство працює у галузі тваринництва, зокрема розвиває вівчарство. У господарстві утримують овець породи Мериноландшаф, Суффолк та Бергшаф-Тірольська скальна вівця. Зараз у господарстві утримують 3000 голів овець. Господарство має статус племрепродуктора з розведення овець породи мериноландшаф. Племінне поголів'я закуплене в Німеччині – на землях з схожим до нашого клімату, що важливо для здоров'я тварин. Тварини перебувають на пасовищно–стійловому утриманні. Під час відгодівлі овець не використовують прискорювачі росту та інші добавки, вся продукція має найвищий стандарт екологічної чистоти. У 2014 році фермерське господарство розширило свою діяльність на територію ще двох сільських рад, а саме Снятинської та Нагуєвицької.

Висновки.

Вівці, як правило, невибагливі у кормах та в умовах утримання, а цінуються своїм молоком, вовною і бараниною, які без проблем реалізуються. За результатами аналітичних досліджень огляду сучасних вітчизняних та закордонних ферм для утримання овець підтверджено актуальність створення сімейних вівцеферм. Створюючи вівцеферми європейського рівня, важливо максимально врахувати нормативні вимоги ЄС для забезпечення сприятливих умов утримання тварин, наближених до природних.

Література

1. Тваринництво України: стан, проблеми, шляхи розвитку (1991-2017-2030 рр.) / За ред. акад. НААН України М.І. Бащенка. – К.: Аграр. наука, 2017. – 160 с.
2. Закон України «Про фермерське господарство» (№ 45 від 19.06.2003 р.).
3. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» (№ 1877-IV від 24.06.2004 р.).
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств» (№ 1067-VIII від 31.03.2016 р.).
5. Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» (№ 2496-VIII від 10.07.2018 р.).
6. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року. – Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р., № 1437-р.
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.10.2018 р., № 911 «Про внесення змін до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств».
8. Systemy utrzymania owiec. Poradnik / Praca zbiorowa. Warszawa: Instytut Budownictwa, Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa; Dunskie Sluzby Doradztwa Rolniczego; 2004. – 50 s.
9. Hodowla Owiec. – Serwis Nowoczesnego Hodowcy. – 2019. – Hodowle.eu.
10. Пьєтжик Е. Дані Центрального статистичного управління FAOSTAT, PROW 2015-2020, ARiMR, ZHOiK. – Польща, 2015.
11. Хоменко К. Вівці в Ісландії пасуться без пастуха й зганяються кіньми / Рідне село, 2018.
12. Домашня вівцеферма. – Info Sotka, 2018 р.
13. На Черкащині фермер розводить овець гісарської породи. – Головний сайт для фермерів, 24.12.2018 р.
14. Овеча міні-ферма родини Поліщуків. –

Шполяночка – районний інформаційний тижневик, 9.05.2016 р.

15. На Львівщині відкрили унікальні ферми з розведення овець. – Прес-центр ЛОДА, 7.06.2017 р.

Аннотация. *В статье представлена подробная информация об актуальности создания семейных овцеферм. Овцы, как правило, неприхотливы в кормах и к условиям содержания, а ценятся своим молоком, шерстью и бараниной, которые без проблем реализуются. По результатам аналитических исследований обзора современных отечественных и зарубежных ферм для содержания овец подтверждена актуальность создания семейных овцеферм. При создании овцеферм европейского уровня важно максимально учитывать нормативные требования ЕС для обеспечения благоприятных условий содержания животных, приближенных к естественным.*

Summary. *The article provides detailed information on the relevance of creating family farms. Sheep are usually unpretentious in feed and in terms of content, but are valued for their milk, wool and lamb, which are implemented without problems. According to the results of analytical studies of the review of modern domestic and foreign farms for the maintenance of sheep, the relevance of the creation of family sheep farms has been confirmed. When creating European sheep breeding farms, it is important to take into account, as far as possible, the regulatory requirements of the EU to ensure favorable, close to the natural, conditions for the maintenance of animals.*

Стаття надійшла до редакції 07 лютого 2019 р.